

Niels Grønkjærs prædiken langfredag

Taler

Niels Grønkjær
Sognepræst

Dato

19. april 2019

Sted

Vartov Kirke

I foråret 1927 stod forfatteren Elias Canetti en hel dag foran Matthias Grünewalds alterbillede af korsfæstelsen i Colmar. Han kunne ikke slippe Kristi martrede krop. 'Dens tilstand forekom mig sand,' – skriver han – 'ved synet af denne sandhed gik det op for mig, hvad der havde forvirret mig ved korsfæstelser: deres skønhed, deres forklarelse.' Og han tilføjer: 'Det, man i gru ville have vendt blikket fra i virkeligheden, det kunne endnu opfattes på billedet, en påmindelse om den rædsel, mennesker påfører hinanden.'

Elias Canetti tænker primært på rædslerne under Første Verdenskrig, men også på 'pest og bylder og pine og gru – og for den pest, der forvindes, finder vi på værre gru', som han skriver: 'Hvad kan vel de trøstende illusioner betyde over for denne sandhed; den er altid den samme og den skal holdes for øje.' Det gør han så – godt hjulpet af Johannes Døberen som med sin finger peger på den korsfæstede, og som dermed bliver et forbillede for, hvad Canetti kalder 'kunstens uundværligste opgave: ... ikke renselse, ikke trøst, ikke en råden over alt, som om det ville ende godt, for det ender ikke godt' (Faklen i øret, side 207ff.).

Det er den sandhed, Elias Canetti ser med Grünewalds korsfæstelsesbillede: Den nådesløse tilintetgørelse af et menneske, forøvet af andre mennesker (Huysmans). Billedet på hvad den virkelighed, vi ellers vender blikket bort fra, i virkeligheden er. Lidelsen er sandheden om alt.

Men er det sandt? Der er jo så meget andet. Glæde, liv, latter. Der ville ikke være lidelse, hvis der ikke var dét at miste: glæde, liv, latter.

Det ville nok ikke overbevise folk som Canetti. De ville sige, at livet aldrig er så rigt, at det ikke tager, hvad det giver. Der er altid en sorg i glæden, en død i livet, latteren skinger.

Det er det til døden dømte liv, man møder hos Canetti. Det han så den forårsdag i Colmar. Så stærkt at han fandt nogle store lustryk af Grünewalds billeder og installerede sig i et værelse, hvor de kunne hænge som tapet. Så så han ikke andet. 'Kunstens uundværligste opgave' blev for ham at pege på lidelsen.

Det er ikke uberettiget at læse noget tilsvarende ud af langfredagsevangeliet og af Esajas-profetien om Guds lidende tjener. Det er livet til døden, de fremstiller. Den sikre vej mod altings nulpunkt. Den gennemførte nihilisme. Gudsforladtheden.

Den er i verdens store liv og i vores egne mindre.

Rædslerne fra det 20. århundredes verdenskrige har sat sig uudslettelige spor i vores fælles bevidsthed. Det har kostet mange kræfter at forvinde det, og vi kommer aldrig over det.

Men der er også noget andet. Det er indiskutabelt at vi i Vesten har været ude i et selvopgør, som ikke har ført til krige, der har kostet millioner af menneskeliv. Vi lever mere sikkert og fredeligt end på noget andet tidspunkt i historien (Lykkeberg side 291).

Også vores egne liv indeholder begge sider. Der er tilbageslag, tomhed, udstødelse, lidelser. Der er fremskridt, fylde, samhørighed, glæde. Fordelingen er ikke altid jævn – for nogle mennesker er den det aldrig.

Vi lever i modsætninger. Evangeliet skriver det ned til én grundlæggende modsætning: modsætningen mellem liv og død.

Men det er ikke sådan, at påskedag kun handler om liv, mens i dag, langfredag, kun handler om død. De er to sider af det samme. Både livet og døden rummes af Guds virkelighed.

Det forstod Canetti ikke. Han så kun den ene side: lidelsen som han betragtede som sandheden om alt. Han var ikke alene om at gøre det til 'kunstens uundværligste opgave'. Store dele af den såkaldt modernistiske kunst har trukket på denne hammel. Og der er endnu kunstnere, som hylder det grænseoverskridende, provokationen, skandalen. Det er dette, de har hyldet, der

nu er gjort til politik på den anden side af Atlanten. Demokratiet har lagt den udøvende magt i hænderne på den grænseoverskridende.

Det er skamløshedens nihilisme. Hvad er dens drivkraft? Det er oprøret mod at blive udskammet. Den, der bliver talt ned til, vil vende sig mod den overlegne. Ikke fordi det er forkert, hvad den overlegne siger om den ynkværdige, men fordi det passer. Når man forstår, at man bør skamme sig, men ikke vil, bliver man skamløs. Det er den eneste måde at komme af med skammen på.

Det grænseoverskridende, det skandaløse, skamløsheden er en frigørelsesstrategi (Lykkeberg side 378). Man nægter at skamme sig for den andens kritiske blik. Skamløshed er de undertryktes protest mod at blive talt til rette. Frigørelsen fra at blive talt ned til af de bedrevidende.

Hvad ser vi, når vi ser den korsfæstede? Canetti så alverdens lidelse. Men han så på korset, som om det ikke havde noget med ham selv at gøre. Han ser på det uden at indse, hvad det betyder.

Han fortæller et andet sted i sine erindringer, at en ven ville overbevise ham om, at Kristus også døde for ham. Tavst reagerede han med den mest bestemte afvisning: 'At nogen skulle være død for mig ville have tynget mig med de frygteligste skyldfølelser, som om jeg drog nytte af et mord. Var der noget, der havde holdt mig borte fra Kristus, så var det denne forestilling om et offer, et livsoffer, som ganske vist var bragt alle, men også mig' (side 27f.).

Der er en himmelråbende ubevidsthed hos Canetti. På den ene side den rystende erfaring i Colmar, at mennesker påfører hinanden lidelse. På den anden side hans tidligere kolde afvisning af, at han selv skulle have noget med det at gøre. Til trods for at han i sit eget forfatterskab ikke holder sig tilbage med at udstille menneskers gemenhed.

Canetti kan godt se, at der findes grusom lidelse – men ikke at han selv kunne være skyld i noget af det. Trods alle heftige proklamationer om, hvad der er kunstens opgave – dén indsigt giver den ham ikke. Han forandres ikke.

Kan vi så forstå, at Guds søn dør for os, for vores skyld?

Vi kan godt forstå, at han lider for sig. Alene og for sig selv. Esajas og

langfredagsevangeliet gør det alt for tydeligt for os. Det kan slå os med samme forfærdelse som Elias Canetti betragtede Grünewalds billede med. At noget sådant kan overgå et menneske. Vi kan se, at det er synd for ham og gribes af medlidenhed.

Men at det – som Esajas erklærer – skulle være 'vores lidelser, han bar', at 'han blev gennemboret for vores overtrædelser / og knust for vores synder' – er det os ikke ubegribeligt? At ét menneske skulle kunne bære et andet menneskes lidelser er i sig selv tvivlsomt. Vi kan føle medlidenhed med hinanden, men med-lidelse findes det? Måske. Men det vi virkelig ikke kan få ind i hovedet er, at vi skulle være skyld i dette menneskes lidelse og død. At vi skulle have slået Guds søn ihjel. Vi var der jo ikke! Kan det virkelig være vores skyld?

Esajas véd godt, at vi vil afvise det. Han konstaterer at 'vi brød os ikke om synet' af denne 'lidelsernes mand'; han er 'én man skjuler ansigtet for'. Hvornår vender man ansigtet bort? Når man skammer sig. Hvorfor skammer vi os, når vi ser den korsfæstede? Fordi det er en virkelighed, som kaster os tilbage på os selv.

I grunden véd vi godt, at vi er skyldige, men vi vil ikke vide af det. Når virkeligheden så konfronterer os med det, vender vi ansigtet bort. I skam. Fordi vi ikke vil lade skylden forandre os.

Korsets skam. Det konfronterer os med vores skamløshed. Men nu er det ikke den skamløshed, som protesterer mod de overlegnes nedladende blik, mod den skam, de vil påtvinge os ... Nu er det den skamløshed, som ikke vil være ved sin egen skyld.

Foreholdt sin skyld kan mennesket reagere voldsomt. Ja, evangeliet viser, at menneskets skamløshed kan drive det til det yderste, til det skandaløse drab på Gud. Korsets skam.

Ikke fordi Gud vil skamme os ud. Men fordi han afdækker vores skyld. Ja, fordi han afdækker vores skyld ved at tilgive den. Han taler ikke nedladende til os. Han er den fornædrede.

Korsets skam – det viser os, at vi ikke vil tilgives, fordi vi ikke kan bære tanken om den skyld, det forudsætter. Vi bryder os ikke om synet af den korsfæstede. Vi vender ansigtet bort.

Det erfarer den døende Jesus. Gudsforladt. Forladt af mennesker. Da han på aramaisk råber: 'Elí, Elí! lemá sabaktáni?', tror folk at han kalder på Elias.

Det tror de fordi Elias, den gammeltestamentlige profet, blev taget op til himlen på en ildvogn og dermed undslap døden. Men heller ikke han kommer.

Det er nok ikke tilfældigt, at Elias Canetti var opkaldt efter denne profet. Han vil godt se på lidelsen, men ikke se den i øjnene. Han vil holde sig fri af døden og undslippe skylden. Ikke lade sig forandre. Måske – jeg ved det ikke – måske mente Canetti, at han – ved selv at påtage sig 'kunstens uundværligste opgave' at fremstille lidelsen som sandheden om livet – at han derved fortjente en slags frifindelse for sin egne nedrigheder. Han ser på korsfæstelsen, men forstår ikke korsets skam. Han er der ikke.

Er vi der? Ja, hvis vi vil lade skylden forandre os. Hvis vi ikke vil nøjes med at se på billedet af den korsfæstede, men tage det til os – i virkeligheden. Uden den erkendelse bliver der ingen tilgivelse. Uden skyld ingen nåde.

Uden Guds død er der ingen opstandelse. Men det er der. Lidelsen er ikke sandheden om alt.

Kilde

Manuskript tilsendt af taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Prædiken

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/niels-groenkjaers-langfredagspraediken-2019>